

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "การจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์" เน้นศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบูรณาการเนื้อหาในนิเทศศาสตร์ในลักษณะที่มุ่งการสื่อสารอย่างสุนทรีย์และส่งผลต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ หรือคุณสมบัติที่ตั้งงามของผู้สำเร็จการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำรา ค้นคว้าข้อมูลเชิงแนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการแสดง หรือการใช้ละครเพื่อการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งหมด 6 ส่วน ดังนี้

- 1) แนวคิดสุนทรียนิเทศศาสตร์
- 2) แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ
- 3) แนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์
- 4) แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา
- 5) งานวิจัยการใช้ละครในฐานะที่เป็นสื่อการสอนในต่างประเทศ
- 6) งานวิจัยการใช้ละครในฐานะที่เป็นสื่อการสอนในประเทศไทย

1. แนวคิดสุนทรียนิเทศศาสตร์

ได้มีการให้ความหมายของสื่อสารเชิงสุนทรีย์หรือสุนทรียนิเทศศาสตร์ (Aesthetic Communication) ไว้ว่าหมายถึง กระบวนการสื่อสาร ที่ครอบคลุมการสื่อสารเชิงสุนทรีย์ประโยชน์หรือการสื่อสารที่เน้นความเพลิดเพลินเจริญใจต่างๆ ตั้งแต่ระดับสนุกสนานไปจนถึงพัฒนาจิตวิญญาณ (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2547)

เมื่อจะนำสุนทรีย์ กับ นิเทศศาสตร์ รวมเข้าด้วยกันเป็น "สุนทรียนิเทศศาสตร์" การจะอธิบายหรือนิยามถึงความหมายของสุนทรียนิเทศศาสตร์ จึงจำเป็นต้องอิงกับสุนทรียศาสตร์ หรือปรัชญาแห่งศิลปะ (Aesthetics or Philosophy of Arts) อนุมานจากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ อาจจำแนกแนวทฤษฎีออกได้เป็น 4 แนวด้วยกัน (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2547)

- 1) ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยพิจารณาคุณสมบัติของศิลปะ หรือสารในสื่อที่มีคุณสมบัติจำเพาะของความเป็นศิลปะนั้นๆ
- 2) ทฤษฎีที่นิยามศิลปะ โดยพิจารณาตัวบุคคลที่สร้างสรรค์ หรือศิลปินผู้สื่อสาร

3) ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยผลที่เกิดแก่ผู้เสพ หรือผู้รับสาร ซึ่งอาจตีความศิลปะอันเนื่องมาแต่อัตลักษณ์ทางสังคมของตน

4) ทฤษฎีที่นิยามศิลปะ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างงาน งานศิลปะ และผู้รับสาร หรือให้ความสำคัญกับศิลปะที่กระบวนการสื่อสาร ที่เห็นความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารกับสื่อ ผู้รับสาร และบริบทการสื่อสารหรือวัฒนธรรม

องค์ประกอบเบื้องต้นของการสื่อสาร อันประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสารสอดคล้องเข้ากันได้อย่างพอดีกับสี่ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ที่ได้กล่าวไป โดยเหตุที่สื่อ ที่ใช้ในการสื่อสารเชิงสุนทรียะ หรือสื่อสารการแสดงนั้น มุ่งเน้น การสื่อประเด็นของสังคมด้วยความเปลือยเปลื้องใจแก่ผู้รับ กระบวนการหรือขั้นตอนในการผลิตสารของผู้ส่งสารจึงต้องประกอบไปด้วยการรวบรวมศาสตร์ทางศิลปะแขนงต่างๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ทั้งนั้น ศิลปะที่ว่ามิใช่เพียง สารหรืองานที่ต้องประกอบด้วยความงามในเชิงความสร้างสรรค์หรือจินตนาการเท่านั้น หากแต่การประกอบขึ้นรวมกันจำเป็นต้องมีความหมาย และส่งผลให้เกิดการสื่อสารในประเด็นที่ตั้งไว้ด้วย

หากเราใช้แนวคิดการจัดหมวดหมู่ประเภทของสุนทรียะ เราจะพบว่า สุนทรียนิเทศศาสตร์เป็นหนึ่งในหลากหลายแขนงของสุนทรียะ ที่มีความหมายกว้างๆ หมายถึง ความงามที่ปรากฏขึ้นสุนทรียะ อาจแบ่งได้ตามหมวดดังนี้ (www.geocities.com/unismcentral/art/cat.html200530)

1) ภาวสุนทรียะ (Objective aesthetic) หมายถึง ผลผลิตทางสุนทรียะ ที่เป็นสิ่งของจับต้องได้ มีคุณค่าในเชิงศิลปะในแง่ของการสร้าง การใช้เครื่องมือ ความเหมือนจริง ความงดงามที่บริสุทธิ์

2) อัตตสุนทรียะ (Subjective aesthetic) หมายถึง การว่าด้วยเรื่อง ตันกำเนิดและวิธีการในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ในสุนทรียะ อาจหมายถึงการศึกษาสุนทรียศาสตร์ การจัดหมวดหมู่คุณภาพของความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารสุนทรียะ บทบาทความร่วมมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับผู้ชม

3) วัฒนธรรมสุนทรียะ (Culturological aesthetic) หมายถึง ลำดับขั้นหรือรูปแบบของผลผลิตทางสุนทรียะต่างๆ ในเชิงมาตรฐานหรือความเป็นสากล ศิลปะบางอย่าง อาจเป็นเพียงแค่ความเชื่อ แต่หากใช้แนวคิดนี้อธิบาย ก็จะทำให้เข้าใจแง่มุมของศิลปะของแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละวัฒนธรรมได้

แนวคิดการแบ่งหมวดหมู่ของสุนทรียะนี้ ทำให้เราทราบว่า สุนทรียนิเทศศาสตร์ หรือการสื่อสารเชิงสุนทรียะ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับคนหรือบุคคล รวมทั้งยังหมายรวมถึงเรื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในการสร้างความหมายในขณะที่ทำการสื่อสารด้วย หากแต่

จุดต่าง ก็คือ ในการสร้างความหมายและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น ความสร้างสรรค์และความมั่งคั่งต้องเป็นปัจจัยหลักของการสื่อสารในลักษณะนี้อยู่

สุนทรียนิเทศศาสตร์ในอีกความหมายหนึ่ง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือ แนวคิดที่ว่าความหมายของคำว่า สุนทรียนิเทศศาสตร์นั้นมาจากในยุคสมัยใหม่ที่กลุ่มคำ เช่น สุนทรียนิเทศศาสตร์ (Aesthetic Communication) การจัดการเชิงสุนทรียะ (Aesthetic Management) กลยุทธ์เชิงสุนทรียะ (Aesthetic Strategy) และการเรียนรู้สุนทรียะ (Aesthetic Learning) ได้ถือกำเนิดขึ้น เป็นสัญญาณบ่งชี้ว่าเรื่องของสุนทรียะนั้น จะไม่จำกัดอยู่แค่เพียงอาณาเขตของศิลปะ แต่กลับจะเข้ามาบูรณาการ (Integrated) เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนเรา (www.asb.dk/groups/vaerk.aspx) ส่งผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้หากเราจะเลือกทำการศึกษาการสื่อสารของมนุษย์ยุคปัจจุบัน การสื่อสารเชิงสุนทรียะเป็นรูปแบบหนึ่งหรือวิถีหนึ่งของการสื่อสารที่มีความสำคัญยิ่ง

ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์ หัวใจสำคัญจึงอยู่ที่ การจัดการเรียนรู้ต้องประกอบไปด้วย การสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ผลิตสารหรือผู้สร้างสรรค์ผลงานที่มีเนื้อหา หรือความหมายเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ด้วยรูปแบบที่มีคุณค่าทางศิลปะและก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่ผู้รับสาร ทั้งนี้องค์ประกอบต่างๆ ไปสำหรับการจัดการสื่อสารการแสดงหรือสุนทรียนิเทศศาสตร์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกกิจกรรม กวีคิดการ "ออง ซาน ซูจี 60 ปี แห่งตะวันหลังก้อนเมฆ" นั้นจะต้องประกอบไปด้วย

- 1) ผู้แสดงและฝ่ายผลิตอื่นๆ (ผู้ส่งสาร) ในที่นี้หมายถึง ผู้เรียน หรือผู้ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้
- 2) บทสำหรับการแสดง (สาร) ในที่นี้หมายถึง เนื้อหา สารที่จะใช้ในการถ่ายทอดประเด็นที่ต้องการนำเสนอ
- 3) รูปแบบในการนำเสนอ / การแสดง (ช่องทางในการสื่อสาร) ในที่นี้หมายถึง ลักษณะรูปร่าง สัญลักษณ์ ทั้งภาพ และเสียงต่างๆ ที่จะปรากฏขึ้นในขณะเกิดการแสดง
- 4) ผู้ชม (ผู้รับสาร) ในที่นี้ได้แก่ ผู้ชมที่เป็นนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ ผู้แทนกลุ่มองค์กรเพื่อสังคมต่างๆ ศิลปิน ผู้สนใจ และศึกษาสถานการณ์ทางสังคม และชนเผ่าต่างๆ ของพม่า

ในแง่ของกระบวนการจัดการ 3 องค์ประกอบแรก จะมีความสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร ทั้งนี้ ผู้ชมหรือผู้รับสารก็ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งเช่นกัน แต่ทั้งนี้จะไม่ลงรายละเอียดในเชิงกระบวนการจัดการสื่อสารไปที่ผู้รับสารมากนัก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วถึงความหลากหลายของสาระ หรือเนื้อหาของศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางสุนทรียะ ซึ่งถือเป็นงานประเภทที่เรียกว่าศิลปะผสม (Collaborative Art) เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดในการจัดการเรียนรู้แบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดที่ว่าด้วยหลักการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการนั้นดูจะเป็นแนวคิดที่สอดคล้องและเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้ได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ ลักษณะหรือรูปแบบของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเป็นลำดับต่อมา

2. แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ

สุนทรียนิเทศศาสตร์ คือ การสื่อสารที่เน้นความเพลิดเพลินเจริญใจต่างๆ อันจะเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร และด้วยสารที่จะก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เจริญใจนั้น จำเป็นต้องอาศัยการคัดสรรผสมสาร ทั้งศาสตร์และศิลป์ต่างๆ มากมาย ดังนั้นสุนทรียนิเทศศาสตร์ จึงมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเชิงบูรณาการด้วยว่า

“บูรณาการ” (integration) ความหมายโดยคำศัพท์ หมายถึง การทำให้เต็มหรือสมบูรณ์ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายแบบขยายความว่า คือ “การทำให้หน่วยย่อยๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว” (อ้างถึงใน ชุดฝึกอบรมทางไกลบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

หรืออีกนัยหนึ่งการบูรณาการ หมายถึง การนำสิ่งหนึ่งเข้าร่วมกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้สิ่งที่มียู่ “เพิ่มพูน” เกิดความสมบูรณ์มากกว่าเดิมโดยการเอื้อประโยชน์ต่อกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546) การจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้สะท้อนชัดเจนถึงการมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการบูรณาการเรียนรู้ด้านต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน

แม้ว่าเราจะคุ้นเคยกับคำว่า “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ” โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสะท้อน “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ” ว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงหลอมรวมเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้สาระหรือประสบการณ์ ทั้งภายในกลุ่มสาระ หรือระหว่างกลุ่มสาระอย่างกลมกลืน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาผู้เรียนเป็นองค์รวม (ทุกด้าน) หากทว่า การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุคปัจจุบันก็มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้

อันที่จริงแล้วการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนับได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญลักษณะหนึ่ง เพราะผู้เรียนจะได้ประโยชน์อย่างมากจากการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้

เช่น ผู้เรียนจะเข้าใจความคิด และหลักการของสาขาวิชาต่างๆ ได้ดีที่สุด ผู้เรียนจะสามารถเห็นความเชื่อมโยงของสาขาวิชาต่างๆ ก่อให้เกิดความยอมรับนับถือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและยอมรับแนวคิด มุมมองของผู้อื่น มีความสามารถในการประเมินปัญหา มีความสามารถในการวิเคราะห์และบูรณาการ มีความคิดแบบมีวิจารณ์ญาณ ไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์ และมีมนุษยสัมพันธ์ (Newll, 1994 ; อ้างถึงใน ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544 : 16)

การจัดการเรียนรู้ การสื่อสารเชิงสุนทรียะ หรือสุนทรียนิเทศศาสตร์จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้อยู่ในรูปแบบบูรณาการ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีลักษณะที่

1) เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงตามธรรมชาติ เพราะสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติทั้งชีวิต และสิ่งแวดล้อม ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือเชื่อมโยง ซึ่งอาศัยกันและกัน มิได้เป็นไปอย่างโดดเดี่ยว ไม่เกี่ยวข้องกันกับสิ่งอื่น เช่นเดียวกับการดำรงอยู่ของสังคมโดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำรงอยู่

2) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะรอบรู้ มีความรู้หลายด้าน เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม ความรู้ประสบการณ์ไม่คับแคบ และเกิดการพัฒนาชีวิตทุกด้าน อันจะส่งเสริมให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

3) ความรู้ที่ได้รับ มีความหมายต่อชีวิตและสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง หรือการรู้จักการแก้ไขสถานการณ์ ปรับเปลี่ยนวิกฤติต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และจำเป็นในกระบวนการสื่อสาร สุนทรียนิเทศศาสตร์

4) สามารถช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ประหยัดเวลาการเรียนรู้ และช่วยลดภาระการสอนได้

5) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ และช่วยการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งในการสื่อสารที่เน้นสุนทรียะ

การจะจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการ ให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะหรือระดับของการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อที่จะสามารถกำหนดรูปแบบ หรือลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ตรงกับความต้องการได้

ในการจัดการเรียนการสอนแบบการบูรณาการ สามารถจัดได้อย่างหลากหลาย และหลายระดับ ตั้งแต่ระดับหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ระดับหลักสูตรสถานศึกษา หรือระดับชั้นเรียน ในระดับชั้นเรียน ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ให้มีลักษณะเชื่อมโยงสาระกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ได้ ตั้งแต่เชื่อมโยงง่ายๆ เฉพาะบางด้านไม่ซับซ้อน เช่น การสอน

แบบสอดแทรก จนถึงเชื่อมโยงหลอมรวมอย่างละเอียด ซับซ้อน ซึ่งขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยหรือเงื่อนไข เช่น ด้านเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของการสอนนั้นๆ ว่าต้องการให้บรรลุอะไรบ้าง มากน้อยแค่ไหน หรือขึ้นอยู่กับทักษะความชำนาญของผู้สอน ผู้จัดหลักสูตรที่จะวิเคราะห์จัดเชื่อมโยงได้มากน้อยแค่ไหน

ลักษณะการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน อาจพิจารณาจำแนกประเภทได้หลายลักษณะที่พบมากมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1) การแบ่งประเภทการบูรณาการ โดยพิจารณาจากการเชื่อมโยงจุดประสงค์ หรือ มาตรฐานการเรียนรู้ และ/หรือ สาระวิชาที่สอน โดยอาจแบ่งเป็นลักษณะหรือประเภทย่อยๆ คือ

(1) บูรณาการแบบสอดแทรก เป็นลักษณะการสอนปกติทั่วไปที่บางช่วงได้นำเนื้อหาสาระอื่นมาสอดแทรกระหว่างการเรียนการสอน เช่น การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เรื่องความซื่อสัตย์ในขณะสอน โดยการเตรียมการสอนผู้สอนมิได้ดำเนินการละเอียดถึงขั้นวิเคราะห์หลักสูตร แต่พิจารณาว่าเรื่องใดพอที่จะแทรกเชื่อมโยงกันได้ และผู้เรียนจะได้รับประโยชน์มากขึ้น ก็จัดสอดแทรก

(2) การบูรณาการภายในวิชา หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน เป็นการนำจุดประสงค์ หรือ มาตรฐานการเรียนรู้และ/หรือ สาระวิชา หัวเรื่อง หรือประเด็นสาระต่างๆ ที่มีในวิชานั้นๆ มาบูรณาการกัน โดยผู้สอนมีการดำเนินการวิเคราะห์กำหนดรายละเอียดการบูรณาการชัดเจน

(3) การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือสหวิทยาการ เป็นการนำจุดประสงค์ หรือมาตรฐานการเรียนรู้ และ/หรือ สาระวิชาต่างๆ ตั้งแต่ 2 วิชา หรือกลุ่มสาระมาบูรณาการกัน โดยผู้สอนมีการดำเนินการวิเคราะห์กำหนดรายละเอียดการบูรณาการของแต่ละวิชาอย่างชัดเจน

(4) การบูรณาการกับวิถีชีวิต เป็นการกำหนดหัวเรื่อง เนื้อหาสาระ และวิธีการเรียนรู้ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่ยึดหรือให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นหลักก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่เกิด เทียบโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้ หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือสาระที่หลักสูตรกำหนด ตัวอย่างเช่น ผู้สอนร่วมกันกับผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระและ กิจกรรมการเรียนรู้ หรือกำหนดแผนการเรียนรู้ที่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น หัวเรื่อง “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาชุมชน” ซึ่งเป็นเรื่องราวการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตในชุมชน เป็นต้น แล้วดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจนเสร็จสิ้น โดยครูมีบทบาทในการวิเคราะห์ผลการเรียนที่เกิดขึ้นนั้นว่า บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือมาตรฐานการเรียนรู้ใด ที่หลักสูตรกำหนดไว้บ้าง เพื่อใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรต่อไป

- 2) การแบ่งประเภทการบูรณาการ โดยพิจารณาจากกิจกรรมการเรียนการสอน อาจแบ่งเป็นลักษณะ หรือประเภทย่อยเป็นตัวอย่าง ได้ต่อไปนี้

(1) บูรณาการลักษณะสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ขณะจัดการเรียนรู้วิชาใดวิชาหนึ่ง ตามปกติแล้วสอดแทรกกิจกรรมหรือเชื่อมโยงสาระวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการสอนนั้นๆ มาร่วมสอน เช่น ขณะสอนห้องเรียนขาดความสงบ ครูก็ชวนให้ผู้เรียนนั่งสมาธิ และกล่าวถึงประโยชน์ของสมาธิพร้อมกันไปด้วย เป็นต้น

(2) บูรณาการโดยใช้กิจกรรมโครงงาน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการ การเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมการทำโครงงานเป็นหลัก หรือใช้ประกอบในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ ด้วยการทำให้โครงงานแต่ละโครงงาน โดยปกติจะต้องใช้ความรู้และความสามารถลักษณะ บูรณาการอยู่แล้ว โครงงานจึงสำเร็จได้ การเรียนรู้โดยการทำโครงงานจึงสะท้อนการเรียนรู้ ลักษณะบูรณาการได้เป็นอย่างดี

(3) บูรณาการโดยใช้กิจกรรมแก้ปัญหา เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการ การเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมการแก้ปัญหาเป็นหลักในการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกิจกรรมการทำ โครงงาน ทั้งนี้การเรียนรู้จากกิจกรรมการแก้ปัญหา สามารถสะท้อนการเรียนรู้ลักษณะบูรณาการ ได้เป็นอย่างดี เพราะธรรมชาติการแก้ปัญหามิได้ใช้ความรู้ความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง อย่างเดียว แต่ใช้อย่างบูรณาการ

- 3) การแบ่งประเภทการบูรณาการ โดยพิจารณาจากผู้สอน อาจแบ่งเป็นลักษณะย่อยๆ ได้ดังนี้

(1) แบบสอนคนเดียว เป็นลักษณะการสอนที่ผู้สอนคนเดียว สอนหลายวิชาหรือ ทุกวิชา และผู้สอนท่านนั้นจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในทุกวิชาหรือกลุ่มวิชาที่รับผิดชอบนั้น โดยดำเนินการกำหนดหรือวิเคราะห์รายละเอียดการบูรณาการอย่างชัดเจน

(2) แบบสอนคู่ขนาน มีลักษณะผู้สอน 2 วิชา ขึ้นไปร่วมกันกำหนดหัวเรื่องใด เรื่องหนึ่ง แล้วต่างคนต่างสอนสาระที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนั้นในวิชาตนเอง

(3) แบบสอนเป็นคณะ (Team teaching) คือ การที่ผู้สอนหลายสาขาวิชา มาร่วมกันกำหนดหัวเรื่อง จุดมุ่งหมาย สาระและกิจกรรม รวมทั้งการวัดและประเมินผล ที่นำมาจากหลายวิชามารบูรณาการกัน กำหนดเป็นหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่งพร้อมรายละเอียด แล้วร่วมกันสอนเป็นคณะในหัวเรื่องนั้น ผลงานที่เกิดขึ้นก็สามารถใช้ประเมินได้ทุกวิชา เป็นต้น (ชุดฝึกอบรมทางไกลบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2547)

ในการกระบวนการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์ โดยอาศัยการจัดกิจกรรม การสื่อสารการแสดงนั้น จะเน้นไปที่รูปแบบการรวบรวมองค์ความรู้ในแต่ละสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

กับการสื่อสาร เช่น การเขียน การอ่าน การตีความ การแสดง การสื่อสารด้วยวจนภาษา ฯลฯ ดังนั้น จึงสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการแบบที่เป็นสหวิทยาการ บูรณาการกับวิถีชีวิต และบูรณาการแบบสอนเป็นคณะเป็นหลัก ขณะเดียวกันรูปแบบกิจกรรมที่ใช้ คือ การจัดสื่อสารการแสดง ก็จะมีส่งผลให้เกิดการใช้วิธีเชิงบูรณาการหลายๆ ลักษณะในแต่ละขั้นตอนที่แตกต่างกันไปด้วย

ขั้นตอน โดยเฉพาะสำหรับการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการ มีดังนี้ (อิทธิเดช น้อยไม้, 2547 : 4)

1) ศึกษาจุดประสงค์หลักสูตร หรือจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ ผู้สอนมีความจำเป็นต้องศึกษาตั้งหรือกำหนดจุดมุ่งหมาย สำหรับการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง เพื่อที่จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบเนื้อหา ลักษณะกิจกรรมการสื่อสารเชิงสุนทรียะให้เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

2) กำหนดหัวเรื่อง (Theme) การจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการนั้น ผู้สอนอาจเริ่มด้วยการเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์รอบตัวต่างๆ ในสังคมที่ต้องการสื่อสาร อาจเป็นวาระทางสังคม ข่าว หรือเหตุการณ์สำคัญต่างๆ และอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหัวเรื่อง เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมและตรงกับความสนใจของผู้เรียน

3) บูรณาการความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ในขั้นนี้ ผู้สอนจะต้องนำเอาความรู้ในแต่ละสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและต้องการให้เกิดการบูรณาการ มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกัน

ซึ่งลักษณะการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการ หรือการกำหนดเนื้อหาสาระของสาขาวิชาต่างๆ ให้อยู่ในหัวเรื่องเดียวกัน สามารถทำได้ด้วยการนำสาระวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการแสดง ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร (ดูคำอธิบายรายวิชาในภาคผนวก) มาผนวกเข้าไว้ด้วยกันในการทำกิจกรรมสื่อสารการแสดงตามหัวเรื่องที่วางไว้ และมีการผสมผสานสาระวิชาที่เกี่ยวข้องกับนิเทศศาสตร์ในสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะการบริหารจัดการ เข้ามาเป็นส่วนเสริมการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญ คือ มีการบูรณาการสาระวิชาที่อยู่นอกเหนือนิเทศศาสตร์ คือ รัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งถือเป็นสาระวิชาที่เกี่ยวข้องกับผู้คน สถานการณ์ และวาระทางสังคมต่างๆ ที่การสื่อสารการแสดงในรูปแบบ กวีคดีการ ยึดถือเป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสาร อีกทั้งยังผนวกสาระวิชาเชิงศึกษาศาสตร์ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เข้าไว้ด้วย ซึ่งการจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการสามารถสรุปออกมาเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

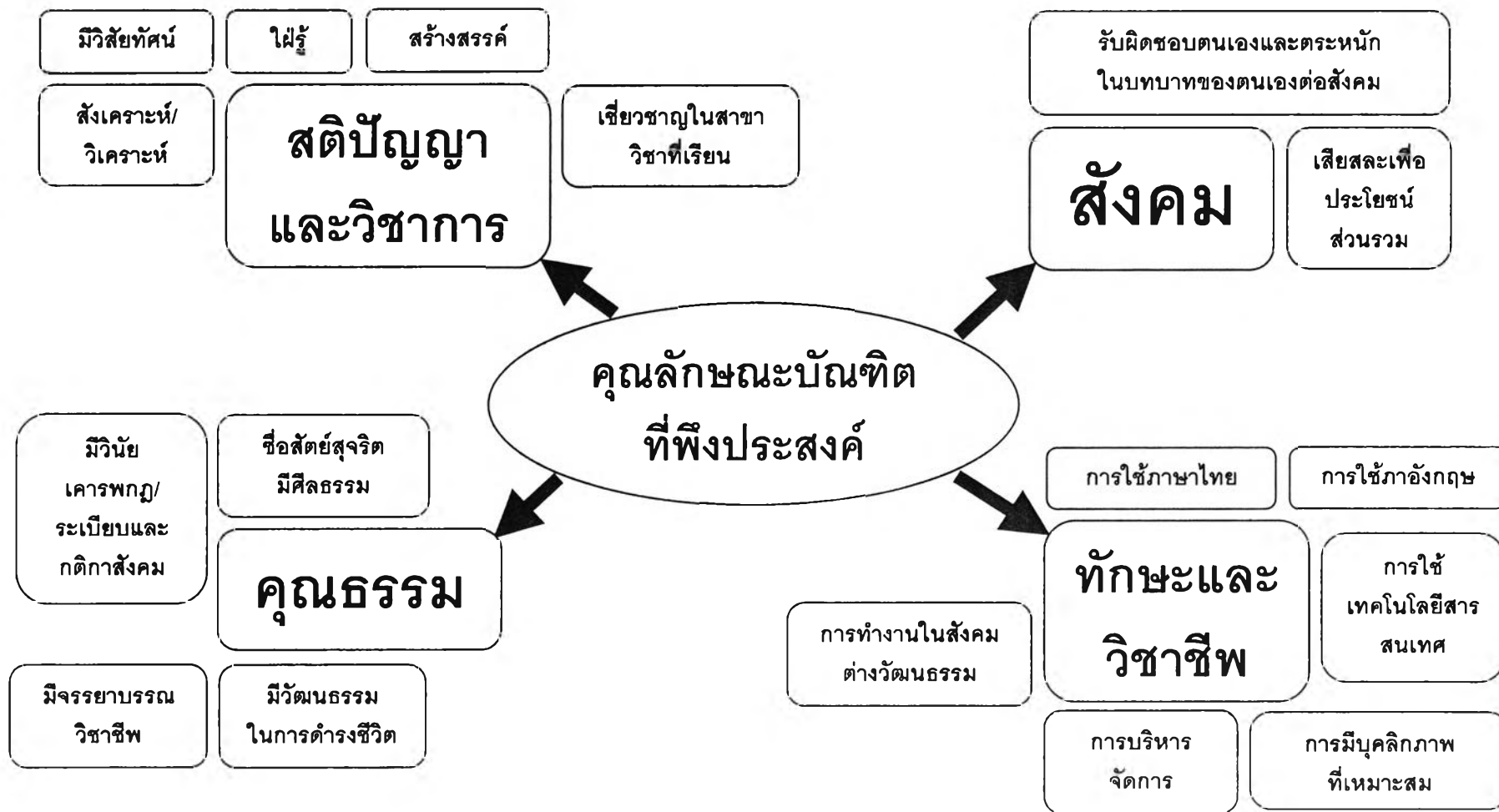

แผนภูมิที่ 1 การจัดการเรียนรู้สุนทรียนิเทศศาสตร์เชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการ

3. แนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 47 ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก โดยในมาตรา 34 กำหนดให้คณะกรรมการการอุดมศึกษา ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานการอุดมศึกษาให้เป็นไปตามมาตรา 4 ในการกำหนดคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อให้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและการกำกับดูแล ตรวจสอบการประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิ หรือกำหนดความคาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการเชิงวิชาการและวิชาชีพที่เป็นพื้นฐานความเชี่ยวชาญ ตลอดจนคุณลักษณะในด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน, 2547)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอันเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งที่ต้องดำเนินการที่สอดคล้องกับการกำหนดมาตรฐานการอุดมศึกษาของชาติ คุณสมบัติพร้อมในความเป็นบัณฑิตหรือคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนานิสิตและบัณฑิตที่พึงประสงค์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดำริไว้ ประกอบด้วย 4 คุณลักษณะใหญ่ ได้แก่ สติปัญญาและวิชาการ คุณธรรม สังคม และทักษะและวิชาชีพ ซึ่งในแต่ละคุณลักษณะก็จะมีลักษณะย่อยๆ แยกออกไปอีกมากมาย เช่น มีวิสัยทัศน์สร้างสรรค์ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีวินัย เคารพกฎ/ระเบียบและกติกาสังคม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ทั้งนี้การปรากฏคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนของแต่ละคณะหรือแต่ละสาขาวิชา ดังตัวอย่างแผนภาพ (เอกสารประกอบการประชุมยุทธศาสตร์การพัฒนานิสิตและบัณฑิตที่พึงประสงค์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

แผนภูมิที่ 2 ยุทธศาสตร์พัฒนานิสิตและคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนานิสิตและบัณฑิตที่พึงประสงค์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านสติปัญญาและวิชาการ
 - (1) สังเคราะห์ วิเคราะห์ได้
 - (2) มีวิสัยทัศน์
 - (3) ใฝ่รู้
 - (4) สร้างสรรค์
 - (5) เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เรียน
- 2) ด้านสังคม
 - (1) รับผิดชอบตนเองและตระหนักในบทบาทตนเองต่อสังคม
 - (2) เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 3) คุณธรรม
 - (1) ซื่อสัตย์ สุจริต มีศีลธรรม
 - (2) มีวินัย เคารพกฎ ระเบียบและกติกาสังคม
 - (3) มีจรรยาบรรณ วิชาชีพ
 - (4) มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต
- 4) ทักษะและวิชาชีพ
 - (1) การใช้ภาษาไทย
 - (2) การใช้ภาษาอังกฤษ
 - (3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
 - (4) การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม
 - (5) การบริหารจัดการ
 - (6) การทำงานในสังคมต่างวัฒนธรรม

นอกจากนี้จากการศึกษาผลการวิจัยเรื่อง “กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา” (Thailand Qualification Framework) ทำให้เราได้ทราบว่า จากผลการพัฒนากรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตและกรอบการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิต รวมทั้งกระบวนการผลิตบัณฑิตมีลักษณะที่มีความเป็นมาตรฐานและมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่น่าสนใจดังนี้ (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน, 2547 : 81 – 91)

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตของประเทศไทยที่ได้พัฒนาแล้ว

	BASIC พื้นฐาน	ADVANCE ก้าวหน้า	PROACTIVE เชิงรุก	EXCELLENT เป็นเลิศ
KNOWLEDGE ความรู้	<p>มีความรู้ทั่วไปตามวิชาชีพของตน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความรอบรู้ในสรรพวิทยาการทั่วไป 2. มีความรู้ทางวิชาชีพอย่างเพียงพอ 3. มีความรู้ทางเทคโนโลยีพื้นฐาน 	<p>มีความรู้ทันสมัย และรู้จักสืบเสาะแสวงหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความรู้ทันโลกทันเหตุการณ์ 2. มีความรู้ นอกเหนือจากความรู้ในวิชาชีพ 3. มีความรู้ที่จะเรียนรู้ 4. มีความรู้เท่าทันเทคโนโลยี 	<p>มีความรู้สึก สามารถเชื่อมโยง และบูรณาการความรู้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง 2. มีความรู้ในท้องถิ่น ชุมชน และโลก 3. มีความรู้ไกลถึงอนาคต 4. มีความรู้สึกซึ่งและรู้จริง 	<p>มีความรู้ที่เชี่ยวชาญ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เข้าถึงแก่นความรู้ 2. สร้างองค์ความรู้ใหม่
THINKING ความคิด	<p>สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิจารณ์ญาณ 2. รู้จักแยกแยะ 3. คิดอย่างเป็นระบบ 	<p>มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดใหม่ได้</p> <p>อย่างทันสมัย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความคิดริเริ่ม 2. มีความคิดบันดาลใจ 3. มีความคิดเชิงประยุกต์ 4. มีความคิดเชิงบูรณาการ 	<p>มียุทธศาสตร์มีวิสัยทัศน์ สามารถคิดไปข้างหน้า และคิดได้เอง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความคิดเชิงกลยุทธ์ 2. เห็นการณ์ไกล 3. มีมุมมองที่กว้างไกล 	<p>ตกลึกทางความคิด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความคิดรวบยอด 2. สามารถคาดการณ์อนาคตได้ 3. มองโลกได้อย่างเท่าทัน

ตารางที่ 1 (ต่อ) กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตของประเทศไทยที่ได้พัฒนาแล้ว

	BASIC พื้นฐาน	ADVANCE ก้าวหน้า	PROACTIVE เชิงรุก	EXCELLENT เป็นเลิศ
SKILL ความสามารถ	<p>สามารถปฏิบัติงานได้ตามวิชาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความสามารถในการสื่อสาร 2. มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี 3. ความเป็นผู้นำและผู้ตาม 4. มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม 5. มีทักษะชีวิต 	<p>สามารถปรับปรุงพัฒนางาน และแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ที่ดีขึ้น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความสามารถในการบริหารจัดการ 2. มีความสามารถในการแก้ปัญหา 3. มีความสามารถในการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยี 4. เป็นมืออาชีพ 	<p>สามารถสร้างงานใหม่และทำได้ด้วยตนเอง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีนวัตกรรมสามารถทำสิ่งใหม่ได้ 2. ความเป็นสากลมีความสามารถระดับโลก 	<p>มีความชำนาญการและเชี่ยวชาญ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปฏิบัติงานได้อย่างแม่นยำ 2. มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยระดับนานาชาติ
ETHIC คุณธรรมจริยธรรม	<p>มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ มีวัฒนธรรมและมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีสุนทรียด้านศิลปะและดนตรี 2. ความเป็นพลเมืองดีของสังคม 3. ความเป็นไทย 4. ควบคุมตนเองได้ 5. รู้จักประเมินตนเอง 	<p>เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจโลก</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รู้จักเทคนิควิธีดำเนินชีวิต 2. รู้จักสังคมและโลก 	<p>ส่งเสริมและชี้นำสังคม ให้ตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จิตใจกล้าหาญ 2. มีส่วนร่วมในการชี้นำความถูกต้องให้กับสังคม 3. มีความสามารถในการสื่อความคิดที่ดึงมาสู่สังคม 	<p>อุทิศตนเพื่อส่วนรวม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สละตนเพื่อสังคมท้องถิ่น 2. สละตนเพื่อประชาคมโลก

จากการได้ศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (Thailand Qualification Framework) มีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิต พบว่ามีการกำหนดกรอบด้วยการใช้แนวคิด 4 ด้าน คือ ความรู้ (Knowledge) ความคิด (Thinking) ความสามารถ (Skill) และคุณธรรมจริยธรรม (Ethic) โดยในแต่ละด้านแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน (Basic) ระดับก้าวหน้า (Advance) ระดับเชิงรุก (Proactive) และระดับเป็นเลิศ (Excellent) ทำให้ได้ 16 คุณลักษณะบัณฑิต ดังนี้ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2547 : 81 – 91)

1) ด้านความรู้ (Knowledge)

คุณลักษณะบัณฑิตด้านความรู้ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

(1) ความรู้ – พื้นฐาน (Knowledge – Basic) คือ การมีคุณลักษณะที่มีความรู้ทั่วไปตามวิชาชีพของตน โดยมีความรอบรู้สรรพวิทยาการทั่วไป มีความรู้ทางวิชาชีพอย่างเพียงพอ และมีความรู้ทางเทคโนโลยีพื้นฐาน

(2) ความรู้ – ก้าวหน้า (Knowledge – Advance) คือ การมีความรู้ทันสมัยและรู้จักสืบเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ โดยบัณฑิตมีความรู้ทันโลกทันเหตุการณ์ มีความรู้ นอกเหนือจากความรู้ในวิชาชีพ มีความรู้ที่จะเรียนรู้ และมีความรู้เท่าทันเทคโนโลยี

(3) ความรู้ – เชิงรุก (Knowledge – Proactive) คือ การมีความรู้ลึก สามารถเชื่อมโยงและบูรณาการความรู้ โดยบัณฑิตสามารถพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีความรู้ในท้องถิ่น ชุมชน และโลก มีความรู้ไกลถึงอนาคต และมีความรู้ลึกซึ้งและจริงจัง

(4) ความรู้ – เป็นเลิศ (Knowledge – Excellent) คือ การมีความรู้ที่เชี่ยวชาญ โดยบัณฑิตสามารถเข้าถึงแก่นความรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

2) ด้านความคิด (Thinking)

คุณลักษณะบัณฑิตในด้านความคิด แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

(1) ความคิด – พื้นฐาน (Thinking – Basic) คือ การเป็นผู้ที่สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลได้ โดยมีวิจารณญาณ รู้จักแยกแยะและคิดอย่างเป็นระบบ

(2) ความคิด – ก้าวหน้า (Thinking – Advance) คือ การเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดใหม่ได้อย่างทันสมัย โดยมีความคิดริเริ่ม มีความมั่นคงใจ มีความคิดเชิงประยุกต์ และมีความคิดเชิงบูรณาการ

(3) ความคิด – เชิงรุก (Thinking – Proactive) คือ การเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ สามารถคิดไปข้างหน้าและคิดได้เสมอ โดยมีความคิดเชิงกลยุทธ์ เห็นการณ์ไกล และมีมุมมองที่กว้างไกล

(4) ความคิด – เป็นเลิศ (Thinking – Excellent) คือ การเป็นผู้ที่ตถกผลึกทางความคิด โดยมีความคิดรวบยอด สามารถคาดการณ์อนาคตได้ และมองโลกได้อย่างเท่าทัน

3) ด้านความสามารถ (Skill)

คุณลักษณะบัณฑิตในด้านความสามารถ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

(1) ความสามารถ – พื้นฐาน (Skill – Basic) คือ การเป็นผู้ที่มีความสามารถปฏิบัติงานได้ตามวิชาชีพ โดยมีความสามารถในการสื่อสาร มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และสารสนเทศ มีความเป็นผู้นำและผู้ตาม มีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและมีทักษะชีวิต

(2) ความสามารถ – ก้าวหน้า (Skill – Advance) คือ การเป็นผู้ที่มีความสามารถปรับปรุง พัฒนางาน และแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ที่ดีขึ้น โดยมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสามารถในการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยี และเป็นมืออาชีพ

(3) ความสามารถ – เชิงรุก (Skill – Proactive) คือ การเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างงานใหม่ และทำได้ด้วยตนเอง โดยมีนวัตกรรม สามารถทำสิ่งใหม่ได้ มีความเป็นสากล มีความสามารถระดับโลก

(4) ความสามารถ – เป็นเลิศ (Skill – Excellent) คือ การเป็นผู้ที่มีความชำนาญการ และเชี่ยวชาญ โดยสามารถปฏิบัติงานได้อย่างแม่นยำ มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยระดับนานาชาติ

4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Ethic)

คุณลักษณะบัณฑิตในด้านคุณธรรมจริยธรรม แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

(1) คุณธรรมจริยธรรม – พื้นฐาน (Ethic – Basic) คือ การเป็นผู้มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ มีวัฒนธรรมและมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ โดยมีสุนทรียด้านศิลปะ และดนตรี มีความเป็นพลเมืองดีของสังคม มีความเป็นไทย ควบคุมตนเองได้ และรู้จักประเมินตนเอง

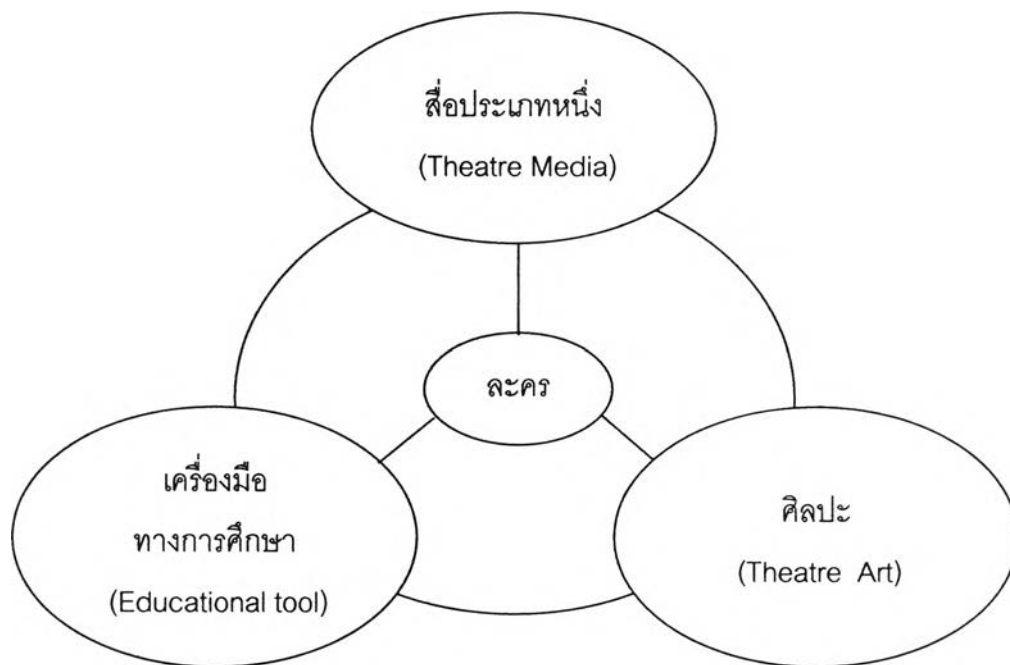
(2) คุณธรรมจริยธรรม – ก้าวหน้า (Ethic – Advance) คือ การเป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก โดยรู้จักเทคนิควิธีดำเนินชีวิต รู้จักสังคมและโลก

(3) คุณธรรมจริยธรรม – เชิงรุก (Ethic – Proactive) คือ การเป็นผู้ที่ส่งเสริม และชี้นำสังคมให้ตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรม โดยมีจิตใจกล้าหาญ มีส่วนร่วมในการชี้นำความถูกต้องให้กับสังคม และมีความสามารถในการสื่อความคิดที่ดีงามสู่สังคม

(4) คุณธรรมจริยธรรม – เป็นเลิศ (Ethic – Excellent) คือ เป็นผู้ที่อุทิศงานเพื่อส่วนรวม โดยการสละตนเพื่อสังคมท้องถิ่น และสละตนเพื่อประชาคมโลก

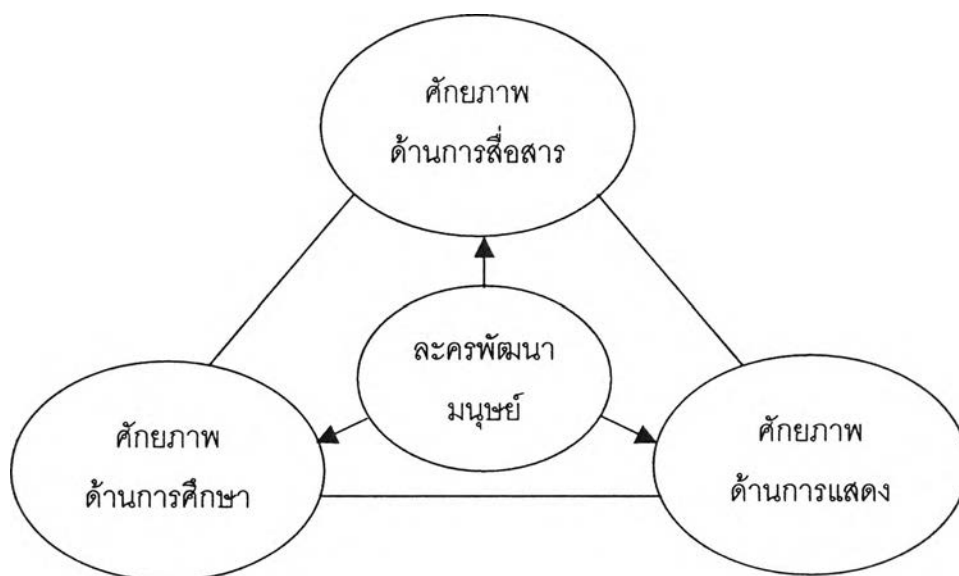
4. แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา

ละครเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง เป็นสื่อชนิดหนึ่ง และเป็นเครื่องมือในการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งหากจะมองอย่างแยกส่วน ก็จะพบว่า ละครปรากฏตัวตน และสามารถแสดงบทบาทที่สมบูรณ์แบบตามวัตถุประสงค์ของตนได้ถึงสามสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นวิชาการด้านการศึกษา (Education) วิชาการด้านสื่อสาร (Communication) และวิชาการด้านศิลปะ (Art) ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ และจำเป็นต่อการพัฒนามนุษย์ ดังนี้ (ดวงแข บัวประโคน และคณะ, 2547 : 38)

แผนภูมิที่ 3 วัตถุประสงค์ของละคร

ไม่ว่าละครจะยืนอยู่บนพื้นที่ของศาสตร์ใด ก็ไม่อาจจะทิ้งบทบาทหรือตัวตนของสองสาขาไปได้ ในขณะที่แสดงบทบาททางศิลปะ ละครก็จะต้องพ่วงเอาภาระหน้าที่ของการสั่งสอน และหน้าที่ของสื่อตามไปด้วยเสมอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นธรรมชาติของศาสตร์และศิลป์ ที่มีได้ดำรงอยู่อย่างแยกส่วน หากแต่มีบทสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องซับซ้อนกันอยู่อย่างเป็นองค์รวม (Holistic) เช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์ที่ดำรงอยู่ได้ก็ด้วยบูรณาการของศาสตร์และศิลป์ที่แตกต่างหลากหลาย ทว่ามีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวพันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน หากเราเชื่อว่าการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ละครก็น่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญอีกชั้นหนึ่งที่มีธรรมชาติของการพัฒนาเชิงบูรณาการในตนเองได้อย่างแท้จริง ดังภาพ (ดวงแข บั้วประโคน และคณะ, 2547 : 38)

แผนภูมิที่ 4 การพัฒนาเชิงบูรณาการของละคร

5. งานวิจัยการใช้ละครในฐานะสื่อการสอนในต่างประเทศ

1) Jane Conoley (1977 : 49) แห่งมหาวิทยาลัยเท็กซัส ศึกษา ผลของการใช้การแสดงแบบสมมุติในการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาเพื่อวัดพฤติกรรมของเด็ก เป็นการพยายามเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยใช้การแสดงเข้าช่วยในการสอน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏว่าการใช้การแสดงบทบาทสมมุติเข้าเป็นองค์ประกอบในการเรียนการสอนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า การใช้การแสดงบทบาทสมมุติที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ทำให้เด็กมีสังคมมิติดีขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่บุคคลอื่นมากขึ้น

2) Bowers และ Basso (1999) ได้ทำการศึกษาการใช้กิจกรรมละครเชิงสร้างสรรค์ว่ามีส่วนช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่รายงานว่าตนเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในกลุ่มมากขึ้น เช่น การเรียนรู้ที่จะรับฟังและเคารพความคิดเห็นหรือคำแนะนำของเพื่อน การเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาภายในกลุ่ม เรียนรู้ที่จะประนีประนอมกันภายในกลุ่มมากขึ้น และกิจกรรมดังกล่าวช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนดีขึ้นด้วย

งานวิจัยสองชิ้นนี้เป็นการยืนยันประสิทธิผลของสื่อละคร (การแสดงแบบสมมุติ) ว่าสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กได้จริง คือ พัฒนาการด้านสังคมมิติ ในงานชิ้นแรก และการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นกลุ่มงานชิ้นที่สอง

3) Vicrk (1997 อ้างถึงใน ภัทรรดา ไต๊ะบุรินทร์. 2543 : 59) ได้ศึกษา ผลของการใช้กิจกรรมละครในรูปแบบของ ละครของผู้ถูกกดขี่ (Theatre of the oppressed) ควบคู่กับการใช้แบบฝึกหัด Interactive theatre ให้นักศึกษาวิทยาลัยชุมชน Metropolitan แล้วพบว่า หลังการทดลอง ความสามารถในการคิดวิจารณ์ญาณของนักศึกษาเพิ่มสูงขึ้น

4) Wager ได้ศึกษา ผลการใช้การแสดงบทบาทสมมุติเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนกับนักเรียนอายุ 8 ถึง 9 ปี โดยให้การแสดงบทบาทสมมุติของชนเผ่าพื้นเมืองอเมริกัน ที่แสดงความรู้สึกในการถูกรุกรานที่อยู่ เป็นการเน้นคุณค่าของการติดต่อสื่อสารแสดงท่าทาง โดยไม่ใช่คำพูด ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจและประทับใจในเรื่องที่แสดงมาก เกิดความรู้สึกสงสารและเห็นใจความทุกข์ของชนกลุ่มน้อยมากขึ้น (Wager, Betty Jane.1978 : 13)

งานวิจัยนี้มีการใช้ละคร (การแสดงบทบาทสมมุติ) ในประเด็นที่แตกต่างออกไป คือ นำมาใช้เพื่อสื่อสารถึงความรู้สึกของการได้สวมบทบาทเป็นผู้อื่น การใช้ละครในฐานะที่เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ทั้งกับตัวนักเรียนที่แสดงเองและกับผู้ชม

5) Sphink (1997) ได้ศึกษาถึง ความสำเร็จของการทำแบบฝึกหัดที่นำจินตนาการทางการละคร (ซึ่งพัฒนาโดย Augusto Boal) มาใช้ในการสร้างทักษะการคิดวิจารณ์ญาณให้กับนักเรียน โดยทักษะนี้ประกอบด้วย การมีสมาธิ การใช้จินตนาการในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การร่วมมือกันทำงาน และการคิดตัดสินใจ ซึ่งทักษะต่างๆ เหล่านี้นำไปสู่การคิดวิจารณ์ญาณและยังเป็นวิธีในการเตรียมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต โดยเชื่อมโยงจินตนาการและหลักสูตรเข้ากับประสบการณ์จริงในอนาคต

งานวิจัยของ Vicrk และ Sphink เป็นการศึกษาผลของการใช้กิจกรรมละครในการพัฒนาบุคคลเรื่องทักษะการคิดและวิจารณ์ญาณ ซึ่งมีการนำเทคนิค Theatre of the oppressed ของโบอัล (ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของละครเพื่อการพัฒนา) อ้างถึงใน ดวงแข บัวประโคน และคณะ, 2547 : 38) มาใช้ในสถาบันการศึกษา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าละครมีศักยภาพในการพัฒนาในเชิงพุทธิพิสัย (Cognitive) เช่นเดียวกับด้านอารมณ์และสังคม ละครจึงไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่มีประโยชน์มากกว่าแค่เพียง “เพิ่มความกล้าแสดงออก” เพราะสามารถทำให้เยาวชนมีความฉลาดด้านสติปัญญามากขึ้นได้ด้วย

6. งานวิจัยการใช้ละครในฐานะสื่อการสอนในประเทศไทย

1) พรรณี แก่นทอง (2529) ศึกษาเรื่อง การใช้บทบาทสมมุติพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียน โดยได้ศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาผลการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ภัทรวา ไต้ะบุรินทร์ (2543) ศึกษาเรื่อง การใช้กระบวนการผลิตละครเวที ที่มีต่อผลการเพิ่มทักษะการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นการศึกษาเปรียบเทียบทักษะการคิดวิจารณ์ของนักศึกษากลุ่มทดลอง (ร่วมกระบวนการผลิตละครเวที) และกลุ่มควบคุม (อ่านเรื่องสั้น) ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองทักษะการคิดวิจารณ์ของนักศึกษากลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตละครเวที เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทักษะการคิดวิจารณ์ของนักศึกษากลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตละครเวที เพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ (2545) ศึกษาเรื่อง การใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาผู้เรียน เป็นการศึกษาละครสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย กับนักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนชินวร กรุงเทพฯ พบว่า การเรียนละครสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนในวิชานาฏศิลป์อย่างชัดเจน เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งสามด้าน โดยผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านการฝึกทักษะการคิด ด้วยกระบวนการวิธีการละครสร้างสรรค์ ซึ่งเทคนิคการถามกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การระดมสมองในกระบวนการกลุ่มและได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning)

งานวิจัยทั้งสามชิ้นเป็นงานวิจัยที่มีแนวทางการศึกษาใกล้เคียงกับงานวิจัยของต่างประเทศที่ได้นำเสนอไป เป็นเครื่องยืนยันว่าสื่อละครนั้น มีความเป็นสากลและสามารถนำมาใช้พัฒนาเยาวชนได้ดีในประเทศไทยเช่นเดียวกัน

โดยสรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยยืนยันความเชื่อมั่นต่อสื่อสารการแสดงหรือกระบวนการละครในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาและพัฒนามนุษย์ว่ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับสังคมได้จริง หากนำการสื่อสารการแสดงลักษณะที่มีการผสมผสานระหว่าง ละคร ดนตรี และบทกวี มาเป็นกิจกรรมในการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะสำหรับนิสิต นักศึกษาที่เรียนในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์นั้นจะก่อให้เกิดผลหรือคุณประโยชน์ในลักษณะใดบ้าง